

LLIBRES

UN HORIZÓ PER A LA LLENGUA

Aspectes de la planificació lingüística

ISIDOR MARTÍ, Biblioteca Universal Empúries, 53

Empúries, Barcelona, 1992

- *Ernest Sabater i Siches*

Ens trobem davant un recull de gran unitat, encara que provingui de diferents treballs elaborats per l'autor, com ens adverteix a la presentació, entre 1985 i 1991, inèdits o apareguts en publicacions disperses. És dividit en dues parts: una sobre l'estatus de la llengua i l'altra sobre el corpus d'aquesta: és a dir sobre el lloc que ocupa la llengua i sobre els diferents registres i varietats de la llengua, especialment sobre els problemes de l'estàndard. Un paràgraf que podem llegir a la pàgina 16 ja ens posa sobre avís del to que tindrà la major part del volum, tot i que ens ofereixi, de vegades, unes altres afirmacions una mica en contradicció:

"El primer punt que plantejo és, per tant, que seria radicalment desencertada una política lingüística que, en síntesi, vingués a dir: "Com que sou (o viviu a la) nació catalana, teniu el deure patriòtic de normalitzar la llengua nacional". Suposant que això fos vàlid a Catalunya, cosa que també dubto, almenys representaria la mutilació de la resta de la comunitat lingüística."

Dit això, que suposa la consagració del que algú va anomenar "pensament feble" per descriure el to del moment històric que vivim, és justificat tot reduccionisme i tot liquidacionisme. Nosaltres no som com qualsevol altra comunitat nacional del món que, tot i rebre immigració dota els ciutadans d'un mitjà d'integració i d'identitat amb la llengua: voluntàriament hi renunciem i fins i tot creiem que no ens ho podem plantejar. El que sempre s'ha vist normal als Estats Units, a l'Argentina o al Perú, posem per cas, aquí no creiem que sigui possible. Fins i tot —ho hem vist recentment— quan rebem immigració de països de llengua no espanyola, els proposem d'aprendre espanyol i no català: han hagut de ser uns refugiats bosnians que exigissin que els ensenyessin català en el seu alberg regit per la Generalitat.

L'expressió "deure patriòtic" té un to volgudament irònic que situa la necessitat de normalització en el terreny de les utopies romàntiques de la Renaixença o del civisme noucentista. El deure, la necessitat o la conveniència d'aprendre la llengua d'un país no es posa en discussió enlloc del món i ningú no s'entreté a qualificar-ho de "patriòtic".

Podem trobar les afirmacions contradictòries a què abans he al·ludit, en aquests dos fragments:

"La reivindicació de la igualtat com a base del projecte nacional potser no és una idea nova, però en la nostra situació i en la del món sencer a finals del segle XX continua essent la força més contundent i revolucionària que podem compartir amb tothom, la més capaç d'aglutinar la participació massiva de la societat, i no és qüestió de llençar per la borda la mobilització popular que fins ara ha estat l'impuls del nostre procés de normalització lingüística." (p.19)

"Un estat que nega la primacia de cada llengua a la seva terra, que exclou qualsevol llengua altra que el castellà dels organismes generals, que no fa pràcticament res per promoure internament ni internacionalment el coneixement i l'ús de les llengües no castellanés, un estat que ens exclou de la igualtat lingüística, ¿pot pretendre ser el nostre i estranyar-se de la nostra manca d'entusiasme per ell?

Sincerament, crec que ja s'ha fet imprescindible de plantejar conjuntament amb les altres comunitats lingüístiques menystingudes que aquest no és un tracte que es correspongui amb els principis d'igualtat democràtica d'un Estat que, li agradi o no, és plurilingüe. I una de dues: o s'ha de notar que ho és, o es notará que no vol ser el nostre Estat." (p. 24)

Realment a hores d'ara és sobrerera aquesta ingenuïtat aparent i, en comptes de fer-se preguntes retòriques i traspasar el sentit de culpa a l'Estat, el que cal és que els catalans ens plantegem com aconseguir allò a què tenim dret i que ho exercim.

Més endavant reconeix el fracàs de la política lingüística seguida fins ara:

"¿Són les premisses del model, allò que ens limita o n'impedeix els resultats satisfactoris?

¿Són les limitacions del model mateix, les que expliquen la seva insuficiència?

¿Han estat més aviat les limitacions en l'aplicació pràctica (o en algunes de les aplicacions pràctiques) del model, el que no ha donat els resultats esperats?" (p.29)

La resta de la primera part és dedicada a revisar aquest model i la seva aplicació per part dels diferents compartiments autonòmics, esdevinguts cada cop més incomunicats (fet que lamenta l'autor i davant el qual torna a recordar la seva proposta feta al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana de constituir uns ens de cooperació lingüística seguint el model neerlandès o el nòrdic).

Especialment interessant és l'apartat "Deu bases per a un nou model de normalització lingüística", encara que peca també d'ingenuïtat i d'una generalització que n'impedeixen cap resultat pràctic.

"La principal legitimació d'un objectiu és que la majoria el vol, la societat el necessita i sols una imposició antidemocràtica l'impediria".

"La identificació amb el projecte, doncs, haurà de basar-se en raons de tipus instrumental/utilitari, més que no pas simbòlic/integratiu. No és el sentit de

responsabilitat cívica o patriòtica del ciutadans el que pot impulsar el procés, sinó la confiança en la viabilitat i la utilitat general d'una bona organització lingüística del funcionament del país, en la qual tothom es pugui sentir còmode. Caldrà enfocar el català i les altres llengües, més que com a signes d'identitat, com a recursos que cal gestionar i desenvolupar de la manera més eficient possible perquè no representin cap obstacle, sinó un conjunt d'avantatge culturals, socials i fins i tot, econòmics".(p.42)

Si una llengua no és un signe d'identitat d'entrada, ja no és res i qualsevol altra llengua més estesa la pot substituir. Algú va dir que no vam ser catalans perquè parléssim català, sinó que vam parlar català perquè érem catalans. Com es poden justificar aquests avantatges socials i econòmics si no amb una necessitat que, per a qui no l'accepti, li serà incòmoda? Una necessitat basada en l'exigència social i legal d'una competència lingüística i de l'ús de la llengua en qualsevol activitat, ni més ni menys que en qualsevol altre país normal.

L'autor bé accepta que *"Cada llengua històrica en concret representa una manera única, insubstituïble d'organitzar l'experiència que té del món una comunitat cultural. Les llengües són molt més que instruments de comunicació intercanviables: cada llengua és el vehicle d'acumulació i transmissió d'un sistema cultural, del qual és absolutament inseparable. La desaparició d'una llengua suposaria, per tant, la pèrdua d'un univers cultural"*. (p.67) Però, com ens ho fem si la llengua és un fet social i "és sabut que en ciències socials és veritat allò que la gent creu que és veritat?" (p.71) Com podem restar impassibles davant la potència de la transmissió massiva i descarada de "falses veritats" a través del sistema educatiu, dels mitjans de comunicació, del sistema judicial, del món de la política? Caldrà fer un gran esforç per contrarestar-ne els efectes i estendre la nostra proposta de "veritat"; el que no podem fer de cap manera és plegar-nos de braços i deixar fer als nostres contraris o limitar-nos a esbossar estudis i teories mentre els altres ens converteixen en estrangers al nostre propi territori.

El llibre es val aquestes reflexions un xic extenses, sobretot d'aquesta primera part. La segona, sobre el corpus de la llengua és també força interessant, però per raons d'espai no m'hi estendré. Val a dir que també hi predomina el "pensament feble" en relació al model de llengua, una posició ja coneguda en l'autor que ha justificat sempre des de l'ombra la posició "lightista"

És fàcil de dir coses com aquestes, certes en termes generals, però sense concretar mai quina flexibilitat defensa l'autor:

"Massa sovint es classifiquen els fets de llengua descontextualitzats en correctes o no correctes, en una divisió neta i radical, oblidant el caràcter de convencions històriques temporals i relatives que tenen les normes lingüístiques. Aquests criteris absoluts i abstractes de correcció se centren de manera obsessiva en dos aspectes, la normativa i els barbarismes, i en fan una aplicació mecànica, donant la mateixa consideració d'incorrecte en tot cas i en tota situació a trets dialectals, genuïnament catalans, que a interferències distorsionadores d'altres llengües o rebutjant de la mateixa manera els errors gramaticals i els manlleus en vies d'incorporació" (p.95-96)

Val a dir que els autors de *El barco fantasma*, van explicitar un xic més la seva posició i és de témer que, pel camp a córrer que els han donat des de l'organisme on exerceix un càrrec de responsabilitat Isidor Mari, aquesta explicació teòricament irreprotxable sigui una preparació del terreny per a l'acceptació futura de les posicions "lighttistes".

Un terreny tan decisiu com el dels mitjans de comunicació mereix una detallada atenció per part de l'autor, el qual assenyala les deficiències que sovint han patit en relació a la qualitat de la llengua, encara que al final tornin els fantasmes particulars de la por a preocupar-se'n massa. Així, ridiculitza les possibles crítiques que no vinguin de la seva manera de veure les coses amb aquest final, en la línia habitual del que ha estat l'impuls generador de la destrossa del català que hem hagut de partir en tota mena de mitjans de comunicació massius:

"És imprescindible, doncs, propiciar els canvis d'impressions entre els professionals que s'esforcen per crear i elaborar un estil propi i els observadors – lingüistes o crítics– en un clima de col.laboració en el potenciament dels recursos de la llengua (i no d'obsessions malaltisses pel purisme)." (p.119)

No podem passar per alt la referència que fa al camp de l'ensenyament, tant l'escolar com el de la formació dels professionals: l'autor dóna molta importància als llenguatges d'especialitat. Qui podria negar-los-la?. Però no veiem que sigui prou realista ni posi prou èmfasi en el domini general de la llengua corrent, cosa que hauria d'assegurar l'ensenyament no solament per mitjà de l'assignatura de llengua. Precisament els dèficits que l'ensenyament en català arrossega, sobretot com més alt és el nivell educatiu, posa serioses traves a consolidar la llengua i a introduir-se en els llenguatges d'especialitat. Una nota a peu de pàgina ens diu que "La reforma educativa i els nou plans d'estudi universitaris presenten una oportunitat que caldria aprofitar" (p.104). Ben segur que caldria fer-ho: però, es farà? Més aviat –com hem denunciat no fa gaire– la Reforma ens situa davant una ambigua àrea única de llengua compartida amb l'espanyol, sense cap seguretat de millora pel que fa a l'ús del català en les diverses àrees.

Són molts –massa–, doncs, els interrogants deixats sense resposta i que ens podem plantejar davant la lectura d'aquests treballs, sens dubte conscienciosos des d'un punt de vista formal de classificació dels diferents aspectes de la planificació lingüística, però sense unes respostes ni una voluntat decidida d'avançar, amb tot l'entusiasme que cal posar en una lluita que és per la dignitat de poder viure en català, sense falsos respectes paralitzadors. Tan sols si nosaltres ho veiem clar ho podran veure clar els sectors de la població que les circumstàncies històriques han mantingut al marge de la identitat catalana. Si no ho creiem nosaltres i ho plantegem com l'afer més important per a poder formar una comunitat travada i justa, no farem més que perpetuar per l'acceptació passiva l'obra d'esborrament col.lectiu iniciada fa segles i intensificada fins als límits més abassegadors per obra del general que va néixer fa cent anys. Hi han pensat els nostres asèptics planificadors lingüístics ?